

(53. Confessio liberatoria, si agatur de dote, vim non habet, si intra tempus legitimum opponatur exceptio non numeratæ dotis. At facta a moribundo opponi hæc exceptio nequit, nisi facta sit in fraudem legis, vel tertio præjudicet. Stryk, *Jurid. disert.*, vol. I, disp. 5, cap. 3, n. 13 et plur. seq.

(54. Hactenus de confessione moribundi in civilibus. Agendum paululum de ea in criminalibus. Prima occurrit quæstio an standum sit confessioni vulnerati de auctore cædis? Eam non probare, sed tantum indicium facere tenent non pauci. (55. Sed et quæstionis est an faciat indicium ad tor-

MORTIS ARTICULUS.

(1. Mortis articulus in servis Dei, illustris, et sanctimonia conspicuus apparere debet. Benedict. XIV, t. I, constit. 141, incip. *Sollicitudini nostræ*, § 5 et 7. (2. In mortis articulo constituti quorumcunque peccatorum absolutionem, et censurarum relaxationem a quocunque presbytero obtinere possunt.

MULTÆ.

(1. Multas pecuniarias episcopus sibi ad dicere non potest, quantumvis pauper sit, sine licentia Sedis Apostolicæ, ut ex pluribus argumentis S. congregationis evincitur in tractatu *De synodo diœcesana*, lib. VII, cap. 53, § 2. Sed debent in usus pios applicari illæ multæ, quas Tridentinum infligit clericis non residentibus, aut concubinariis. *Ibid.*

(2. Si quas vero multas diœcesana synodus alicui certo loco pio applicaverit, epi-

(1. Mulieres ad ministerium altaris nullatenus sunt admittendæ. Benedict. XIV, t. I, constit. 57 incip. *Etsi pastoralis*, § 6. (2. Mulieres menstruali morbo laborantes arceri nequeunt a sacramentis, aut ab ingressu ec-

SUMMARIUM.

1. Mundus unde sit dictus? — 2. Mundus in sacra Scriptura usurpatur quinque potissimum modis, qui assignantur. — 3. Assignatur alia quintuplex mundi acceptio apud philosophos et theologos. — 4. Mundus variis illustratur titulis, qui assignantur. — 5. Mundus quid sit? — 6. Mundus de facto est anicus; non repugnant tamen plures, ad n. 8. — 9. Mundus non fuit creatus ab æterno. — 10. Mundus probabilius creatus est verno tempore in æquinoctio luna plena, et die Dominico, ad n. 14. — 15. Mundus non fuit creatus in instanti, sed sex dierum spatio. — 16. Afferuntur et solvuntur objectiones, ad n. 17. — 18. Quid creatum fuerit primo die? — 19. Quid secundo? — 20. Quid tertio? — 21. Quid quarto? — 22. Quid quinto? — 23. Quid sexto? — 24. Adam et Eva ambo fuerunt producti sexto die. — 25. Adam productus fuit ex limo terræ. — 26. Adam in quo loco productus fuit? — 27. — Adam creatus fuit in ætate perfecta, qua posset generare. — 28. Eva producta fuit de costa Adami. — 29. Cur Eva producta fuerit ex costa. — 30. Non solum ex costa, sed etiam ex carne Adami

turam? (56. Negat cum aliis Stryk., *loc. cit.*, cap. 4, n. 2 et plur. seq., et quidem etiam si juramento id asseruerit moribundus. Monet vero Stryk, teneri hæredem ad accusandum eum, quem moribundus suæ cædis auctorem dixit.

(57. Quod dictum est de confessione moribundi circa homicidium, id ipsum obtinet de confessione ejusdem circa veneficium, et alia id genus delicta.

(58. De effectu exculpationis factæ a moribundo, mire inter se dissentiunt doctores. Confer Stryk, *ubi supra*, cap. 4, tit. 8, plur. seq., qui et de moribundo fatente se delictum commisisse disserit.

Idem, t. II, constitutum. 34, incip. *Pia mater*. (3. Iisdem indulgentiam plenariam facile concedi optat Ecclesia. Idem, *ibid.* (4. Mortis acceptatio inculcatur tanquam opus in junctum pro consequenda plenaria indulgentia in mortis articulo. Idem, *ibid.*

MULIER.

scopi non possunt illas sibi obtinere ab Apostolica Sede, etiamsi sint pauperes, quia Sedes Apostolica juri alteri quæsitio præjudicium non infert. *Ibidem*, § 3.

(3. Has vero multas antequam applicentur suæ destinationi, deponendas esse penes administratorem fidelem, jussit sac. congregatio in sua encyclica ad omnes episcopos, die 5 Februarii 1670, *ibid.*, § 4.

Alia vide verb. EPISCOPUS, art. 6 a n. 63 ad 67, et verb. PœNA, art. 5, a n. 50 ad 72.

MULIER.

clesiæ. Idem constitutum. 107, incip. *Omnium sollicitudinum*, § 3, 14 et 39.

(5. Ad rem alia plurima vide verb. FEMINA

MUNDUS

producta fuit Eva. — 31. Costa illa quamvis fuerit Adami necessaria, ut erat caput naturæ humanæ, erat tamen ei superflua quantum ad integritatem individui, ad n. 32. — 33. Adam formatus fuit cum pluribus costis in uno latere, quam in alio, ut ex ipsa superabundante formaretur Eva; qua ablata et inde formata Eva, remansit in utroque latere Adami par costarum numerus, et fuerunt tot, quot in nobis. — 34. Unde non videtur sequenda opinio aliquorum dicentium, quod femina habeat unam costam plus quam viri. — 35. Solus Adam creatus fuit, et ex ipso Eva. — 36. Hinc solum peccatum Adæ, et non Evæ transiit in omnes homines. — 37. Adami corpus secundum aliquos veteres Ecclesiæ Patres dicitur formatum ex quatuor mundi partibus. — 38. Adam cur vocaverit uxorem suam Evam. — 39. Adam extra paradisum fuit formatus, et Eva intra paradisum. — 40. Eva cur formata in paradiso? — 41. Adam semel tantum positus fuit in paradiso terrestri, et non bis. — 42. Adam, et Eva, violato Dei præcepto, ejecti sunt de paradiso. — 43. Qua die, et qua hora Adam et Eva comederint de fructu vetito, qua item expulsi sint de pa-

radiso? ad n. 45. — 46. Arbor cujus fructus comestio fuit prohibita Adami et Evæ, probabilius fuit malum, seu pomum, specie tamen diversum ab omnibus malis nostris. — 47. Unde omnimode rejicienda est erronea opinio eorum, qui existimabant arborem illam fuisse mulierem, et Cainum et Abelem genitos fuisse in paradiso terrestri. — 48. Cain et Abel geniti fuerunt extra paradisum terrestrem, et quo mundi anno. — 49. Eva quolibet partu geminos pariebat, masculum et feminam; quo nomine vocata fuerit soror gemella Cain, et quo soror gemella Abel, et quot filios genuerint Adam et Eva. — 50. Nec etiam sequenda est opinio eorum qui censuerunt arborem illam fuisse frumentum, aut vimem. — 51. Neque etiam vera videtur sententia aliorum volentium arborem illam fuisse ficum. — 52. Adam et Eva, e paradiso ejecti, probabilius eam regionem quæ nunc Judea et Palestina dicitur, incoluerunt. — 53. Adam in monte Calvario, a cranio, seu calvaria ipsius ita nominati, probabilius tumulatus fuit. — 54. Adducitur et solvitur objectio. — 55. Est tamen etiam probabilis opinio tenens Adamum sepultum fuisse in Hebron. — 56. Paradisus unde sit dictus, et quid significet? — 57. In quam mundi parte constitutus fuerit paradisus terrestris? ad n. 58. — 59. Quanta fuerit latitudo et longitudo paradisi terrestris? — 60. Paradisus terrestris adhuc existit, ad n. 61. — 62. Afferuntur et solvuntur objectio. — 63. Mundi ætates alii dividunt in sex, et alii in septem, et assignantur. — 64. Traduntur celebriores opiniones de numero annorum qui ab orbe condito ad æram Christi vulgarem effluerunt. — 65. Epochæ et æra unde sint dictæ, et quæ sint? — 66. Epochæ distinguuntur in sacras et profanas, et quæ sint? — 67. Inter epochas sacras præcipua a Christi nativitate desumitur. — 68. Epochæ Christi nativitate, alia est vera, et alia vulgaris, et quando utraque incipiat? ad n. 69. — 70. Aliæ epochæ sacræ habentur sub. n. 63 et 64. — 71. Inter epochas profanas præcipua ac prima est quæ desumitur a Trojæ excidio. — 72. Secunda est epocha Olympiadum, seu a ludis Olympiacis. — 73. Quid fuerint Olympiades, et ludi Olympiaci, remissive. — 74. Tertia est epocha ab urbe Roma condita. — 75. Quarta est epocha, seu æra Hispanica. — 76. Quinta est epocha Arabum, et Mahometanorum ab ipsis *hegira* vocata. — 77. Mundus ab antiquis geographis dividebatur in tres solas præcipuas partes, nempe in *Europam, Asiam et Africam*; a recentioribus autem dividitur in quatuor, addita supradictis *America*, et ab aliis adhuc modernioribus additur etiam quinta pars *Magellanica* appellata. — 78. Europa unde sit dicta? — 79. Asia unde sit dicta? — 80. Africa unde sit dicta? — 81. America unde sit dicta? — 82. Non parva pars Americae, seu novi orbis adinventi, et ad fidem catholicam conversi orbis, debetur meæ seraphicæ religioni, ad n. 85. — 86. Magellanica unde sit dicta? — 87. Mundus dividitur adhuc in quatuor partes, nempe in continentem, insulam, peninsulam et isthmum, quæ omnes explicantur. — 88. Mundus quatuor habet spatia, seu plagas nempe Orientem, Occidentem, Meridiem et Septentrionem. — 89. Secundum has quatuor mundi plagas cardinales, quatuor etiam sunt venti principales, nempe Eurus seu Subsolanus, Zephyrus, seu Favonius, Auster seu Notus, Boreas seu Aquilo. — 90. Præcipua et celebriora mundi systemata sunt tria, nempe Ptolemaicum, copernicanum et Tychnonicum. — 91. Systema quid sit? — 92. Systema Ptolemaicum unde sit dictum? — 93. Systema Ptolemaicum quid sit, quidve importet? — 94. Systema Ptolemaicum fere ab omnibus antiquis fuerat receptum: at nostris hæc temporibus fere ab omnibus rejicitur. — 95. Systema Copernicanum unde sit dictum? — 96. Systema Copernicanum quid sit, et quid importet.

— 97. Systema Copernicanum tanquam thesis rejicitur. — 98. Afferuntur et solvuntur objectio. — 99. Adducitur et solvitur instantia. — 100. Systema Copernicanum de motu terræ, et solis quiete, quamvis defendi possit ut hypothesis, nullimode tamen defendi potest ut thesis. — 101. Assignatur discrimen inter thesism et hypothesim. — 102. Systema Tychnonicum unde sit dictum. — 103. Systema Tychnonicum quid sit, et quid importet? — 104. Alia fere infinita reperiuntur tradita mundi systemata, brevitatis gratia ommissa, et solum traduntur circa ista duo notabilia dicta. — 105. Mundus est rotundus, sive sphaericus. — 106. Mundi rotunditas variis experimentis constat. — 107. Mundi et terræ rotunditas clarissime demonstratur a geometris et architectis. — 108. Ex mundi et terræ rotunditate clare deducitur vere dari et exstare antipodes, et qui sint, et unde dicti? — 109. De eorum existentia dubitarunt olim plerique: at nullus nunc est amplius ambigendi locus. — 110. Afferuntur et solvuntur objectio. — 111. Terra rotunda seu sphaerica pendet in medio aeris sine ullo sustentaculo, et cœlum pariter rotundum, et sphaericum est undique distans æqualiter a terra, et pluribus demonstratur. — 112. Mundus, seu terræ circuitus, aut ambitus quantus sit? — 113. Qui circumveant mundum versus orientem, et redeunt versus occidentem ad eundem locum unde discesserunt, numerant diem unum plusquam habitatores illius loci. — 114. Contra, qui circumveant mundum versus occidentem, et versus orientem redeunt ad eundem locum unde discesserunt, numerant diem unum minus quam habitatores illius loci. — 115. Si artem duo circumferant totum orbem, uno pergente versus orientem, et altero versus occidentem, quocumque loco se invenirent, seu sibi occurrerent, differrent ab invicem uno die. Et si deinde prosequerentur suum iter ambo redeundo ad locum unde discesserunt, unus ab oriente, et alter ab occidente, differrent necessario ab invicem duobus diebus. — 116. Ex supradictis oritur dilucidatio curiosi problematis, quomodo sit possibile, quod ex duobus gemellis ambobus natis, et mortuis in eodem die et momento, unus plus altero vixerit de uno, vel duobus diebus. — 117. Sphæræ nomine quid intelligatur? — 118. Sphæra potissimum pro artificiali sumitur, et quid sit? — 119. Quare vocetur sphaera artificialis, et quis fuerit ejus inventor et auctor? — 120. Hæc sphaera vocatur *armillaris*, et quare? — 121. In hac armillari sphaera decem circuli vulgo representantur, sex majores et quatuor minores, qui assignantur cum suis qualitatibus et differentiis ad invicem. — 122. Ex dictis sex majoribus circulis tres sunt, nempe *horizon, meridianus* et *æquator*, quorum poli, seu puncta, ex quibus describuntur, sunt magni momenti in sphaera et vocantur *puncta cardinalia*. — 123. Primi ipsorum cardines, seu puncta cardinalia sunt duo poli mundi. — 124. Polus unde sit dictus, et quid significet? — 125. Polorum alter vocatur *arcticus*, *septentrionalis* et *borealis*, et alter ex diametro oppositus appellatur *antarcticus meridionalis* et *australis*; quare sic dicti et quales sint, ad n. 126. — 127. In medio horum polorum pendet terræ globus et quomodo? — 128. Axis mundi quid sit? — 129. Ultra assignatos supra n. 123, prædictorum majorum circulorum principaliores cardines, seu puncta cardinalia, sunt etiam *zenith* et *nadir*; quid significet et sint? — 130. Item sunt etiam puncta veri ortus et occasus solis, et quæ sint? — 131. Primus ex majoribus circulis est horizon, et quid sit? — 132. Horizon est duplex: sensibilis et rationalis, et quis sit uterque? — 133. Meridianus quid sit? — 134. Æquator quid sit? — 135. Zodiacus quid sit? Assignantur duodecim ejus signa duobus versibus comprehensa. — 136. Signa quæ primo versu continentur, dicuntur septentrionalia,

et quæ in secundo versu, meridionalia et quæ sint? — 137. Quodlibet ex his zodiaci signis continet 30 gradus, et quot minuta contineat? — 138. Sol percurrit 360 gradus quolibet integro anno, ita ut sol minut. 59, secund. 8, vel circiter unius gradus sub zodiaco quotidie motu medio perficiat, non sic autem quando sol est in *apogeo* et in *perigeo*, et quid per *apogeu*m ac *perigeu*m intelligatur. — 139. Dicta signa zodiaci peculiaribus figuris exprimuntur, quæ assignantur. — 140. Hæc duodecim signa dividunt zodiacum in duodecim partes correspondentes duodecim mensibus anni; et dantur versus cum sua explicatione ad sciendum quonam die mensis ingrediatur sol quodlibet signum. — 141. In medio zodiaci est ducta linea quædam, quæ vocatur *ecliptica* seu *orbita solis*; quid sit, et quare sic appellatur? — 142. Eclipsis solis quando sit in ipsa ecliptica? — 143. Eclipsis solis nunquam est universalis seu totalis. — 144. Eclipsis lunæ quando fiat? — 145. Eclipsis lunæ potest esse universalis seu totalis. — 146. Coluri quid sint et unde sint dicti? — 147. Ex coluris unus vocatur *colurus solstitorum* et alter *colurus æquinoctiorum*, et dntur versus ad ipsos cognoscendos. — 148. A dictis coluris secatur zodiacus in quatuor cardinales partes, quæ dicuntur quatuor anni tempestates, nempe *ver*, *æstas*, *autumnus* et *hiems*. — 149. Minores circuli sunt ambo *tropici*, nempe *tropicus Canceri*, et *tropicus Capricorni*; et ambo *solares*, nempe *arcticus* et *antarcticus*. — 150. Tropici unde dicti; et cur unus vocetur *tropicus Canceri* et alter *tropicus Capricorni*? — 151. Circuli *solares* unde dicti, et cur unus vocetur *arcticus*, et alter *antarcticus*? — 152. Habitantes sub istis polaribus circulis diversimode vident solem in æstate et in hieme; et secundum quod postea unus locus recedit, seu distat ab istis circulis versus polos, majorem habet inæqualitatem dierum; ita ut reperiantur dies, qui constituunt menses, et alii, qui mediocritatem anni. — 153. Dicti quatuor circuli minores, id est duo tropici et duo polares, dividunt mundum in quinque partes, seu zonas, nempe in unam torridam, duas temperatas, et duas frigidas, et quid sit zona? — 154. Zona torrida quæ sit, et quare sic dicta? — 155. Zona temperata quæ sint, et quare sic dictæ? — 156. Zona frigida quæ sint, et quare sic dictæ? — 157. Ex diversa habitudine æquatoris ad horizontem, dividitur sphaera in rectam, obliquam, et parallelam. — 158. Sphaera recta quæ sit? — 159. Sphaera obliqua quæ sit? — 160. Sphaera parallela quæ sit? — 161. Duo sola sunt in terra puncta, quæ possunt habere sphaeram parallelam, et una sola linea, quæ habeat sphaeram rectam; totum autem residuum est in sphaera obliqua. — 162. Habitantes in sphaera recta habent perpetuo æquinoctia: habent in anno bis æstatem, et bis hiemem, bis ver, et bis autumnum. — 163. Habitantes in sphaera obliqua habent æquinoctia bis solum in anno; et dies ac noctes semper inæquales; vident aliqua sidera perpetuo supra horizontem, et nunquam vident illa quæ sunt sub horizonte. — 164. Habitantes in sphaera parallela non habent nec æquinoctia, nec solstitia, sed unicum habent diem, et unicam noctem in toto anno; vident perpetuo sidera aliqua supra horizontem, et plurima alia infra horizontem nunquam vident. — 165. Cælum unde sit dictum? — 166. Nomen cæli in sacra Scriptura varie usurpatur, et ostenditur. — 167. Cælum quid sit? — 168. Cælum, sicut et mundus, quoad substantiam, durabunt in æternum, licet quoad accidentalialia sint immutanda. — 169. Affertur et solvitur objectio, ad n. 170. — 171. Quamvis variaz fuerint et sint opiniones de cælorum numero, communior tamen, probabilior, et sacra Scriptura conformior sententia tres tantum cælus admittit, nempe *æreum*, *sidereum* et *empyreum*. — 172. Astrum, seu sidus, aut stella quid sit? — 173.

Astra, seu sidera, alia sunt fixa, et alia errantia, seu erratica. Fixa vocantur *stellæ*, et errantia, seu erratica appellantur *planete*. — 174. Quare stellæ vocentur fixæ, et planete errantes? — 175. Innetæ a fixis stellis tripliciter distinguuntur, et assignatur quomodo? — 176. Stellarum fixarum quanta ab astrologis et mathematicis assignetur multitudo? — 177. Dictæ stellæ fixæ distinguuntur ab astrologis et astronomis in sex classes diversæ magnitudinis, et assignantur. — 178. His sex stellarum fixarum classibus adjuncta est septima aliarum exigarum, et nebulosarum, quæ inter alias sunt ille *via lactææ*. Hæc *via lactææ* unde sit dicta? — 179. Planete seu sidera errantia aut erratica sunt tantum septem; quibus majoribus planetis aliaz adiunguntur minores; et assignantur omnes. — 180. Ex dictis septem planetis aliquæ sunt terra majores, et aliaz minores, et assignantur. — 181. Astronomorum supputationes circa magnitudinem planetarum et stellarum fixarum habendæ sunt non ut mensuræ, sed ut æstimationes conjectantis animi; variarum autem mensurarum, et supputationum ratio indicatur versus hic allatis. — 182. Assignatur tempus quo planete et stellæ fixæ suam complent circulationem? — 183. Tradiitur modus discernendi planetas inter se. — 184. Dictæ de numero, magnitudine et motu stellarum ac planetarum, deque diversitate cælorum et ambitu terræ, solum conjecturaliter sunt habenda, et non certitudinaliter credenda. — 185. Consilium et deprecatio de transendo a consideratione cælorum ab astrologis et astronomis mendacis repletorum ad acquisitionem veritatis sanctorum operum veri cæli empyrei, ac paradisi beatorum. — 186. Adducitur ad id pro contemptu mundi celebre canticum vulgo beati nostri Jacoboni. — 187. Affertur insuper ea quæ ad contemnendum mundum adducit vulgo beatus noster Bernardinus de Bustis. — 188. In hoc mundo cuncta sunt pulvis, cuncta apparentes prospectivæ, et cuncta sunt nihil. — 189. Hinc Apostolus melius quam alii mundani, sibi consultus, aiebat: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*, et quid per id intelligat? — 190. Adducuntur ad mundi contemptum notabilia dicta. — 191. Ad uberiorem mundi notitiam afferuntur quæ de mundo muliebris in Scriptura, et de jure, habentur. — 192. Mundus muliebris quis dicatur, et unde nomen desumat? — 193. Mundi muliebris nomine quæ contineantur, et quæ non? — 194. Mundo muliebris legato, quæ contineantur, et quæ non? — 195. Ad complementum additur, quod mundus regitur auctoritate Pontificia et regali potestate. — 196. Roma dicitur ab aliquibus posita in medio mundi; quod tamen alii negant dicentes medium terræ potius esse Jerusalem, seu civitatem Arin. — 197. Ad tyronum eruditionem subnectuntur hic nomina cum sua significatione præcipuarum partium mathematicæ, seu mathesis; cujus primogenitæ sunt tres, nempe arithmetica, geometria et statica, ad n. 198. — 199. Arithmetica, quæ juxta suos operandi modos vocatur *algebra*, aut *algebra speciosa*, quid sit? — 200. Geometria, quæ a variis suis operationibus vocatur *longometria*, *areometria* et *stereometria*, quid sit? quidve ejus partes *trigonometria*, *tetragonometria*, *cyclometria*? — 201. Statica, quæ tot habet partes, quot solent esse potentie motrices, seu machinæ, quæque præsertim sunt septem; nempe *vectis*, *axis*, *in peritrochio*, *trochlea*, *rotæ dentate*, *planum inclinatum*, *cochlea tandem et cuneus*. — 202. Iste vocantur primæ mathematicæ, a quibus oriuntur secundæ, quæ sunt quatuor, nempe *cosmographia*, *mechanica*, *optica* et *musica*. — 203. Cosmographia quid sit, quidve ejus partes, id est astronomia, seu *astrologia*, *geographia* et *meteorologia*? — 204. S. b astronomia seu astrologia comprehenduntur *uranographia*, *sphaera* et *theoria planetarum*, et quæ sint? — 205. Sub geographia comprehenduntur

hydrographia, *chorographia* et *topographia*, et quid sint? — 206. A meteorologia considerantur omnia corpora imperfecta, quæ solent reduci ad quatuor principia, nempe ad *exhalationes*, *vapores*, *habitus* et *fuligines*. — 207. *Mechanica* seu *machinaria* comprehendit sub se quatuor partes, id est *mechanicam simpliciter dictam*, *pyrotechniam*, *pneumaticam* et *hydraulicam*, et quid sint? — 208. *Optica* seu *prospectiva* dividitur in *opticam propriam*, in *catoptricam* et *dioptricam*; et quid sint? — 209. *Musica* dividitur in *vocalem*, quæ continet *melopeiam*, *rhythmicam* et *poeticam*, et in *instrumentalem*, quæ continet *cordicam*, et *pneumaticam* ac *crusticam*, et quid sint? — 210. *Cosmographia* habet pro obiecto orbem universum; et aliaz particularia sola obiecta, id est *mechanica* pro obiecto habet *tangibile*, *optica visibile*, et *musica audibile*. — 211. Secundis mathematicis succedunt tertiæ, quæ sunt quinque, nempe *chronologia*, *gnomonica*, *architectura*,

(1. Mundus dictus est a verbo Græco *κόσμος*, quod latine *ornatum* significat: unde nos a perfecta, absolutaque ejus elegantia ipsum vocamus mundum eo quod nihil eo sit mundius, pulchrius et ornatius. Plinius, lib. II, cap. 1 et 4; Beyerlinck., *Theatr. vitæ humanæ*, t. V, verbo *Mundus*.

(2. Mundus in sacra Scriptura quinque potissimum modis usurpatur. Primo pro rebus ipsis creatis, quibus tota hæc machina visibilis constat. *Joan. I, 10*, ibi: *Mundus per ipsum factus est*, id est tota universitas, ex eodem cap., n. 3, ibi: *Omnia per ipsum facta sunt*. Secundo accipitur mundus pro statu præsentis, quo inter homines vivitur. *Joan., I, 9*, ibi: *Omnes hominem venientem in hunc mundum*. *In mundo erat*, etc.; et cap. IX, 5, ibi: *Quandiu sum in mundo*; et 39, ibi: *Ego in hunc mundum veni*, et cap. XIII, 1, ibi: *Sciens Jesus quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo*, id est de hoc statu vitæ mortalis; et cap. XVII, 13, ibi: *Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo*; id est non rogo ut auferas eis vitam, per quam tollantur de hoc mundo. Tertio accipitur pro omnibus hominibus sive bonis, sive malis. *Joan. XIV, 31*, ibi: *Ut cognoscat mundus quia diligo Patrem*, id est cognosceat omnes homines. Quarto accipitur pro hominibus mundanis, quos vocamus mundanos; quia ea sola, quæ in præsentis videntur, desiderant; *Joan. XVII, 9*, ibi: *Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo*, id est non pro hominibus mundanis; et *ibid.*, 14: *Non sunt de mundo, sicut et ego non sum de mundo*; id est isti non sunt mundani, sicut nec ego. Quinto accipitur pro rebus quæ in mundo sunt, et solum habentur hic, et concupiscuntur ab hominibus mundanis, scilicet divitiis, honores, dignitates et similia. *Epistol. I Joan., II, 16*, ibi: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ*. Et sic de pluribus aliis consimilibus sacra Scriptura textibus supradictam quintuplicem mundi acceptionem comprobantibus.

(3. Celebris est autem tam apud veteres, quam apud novos philosophos et theologos alia quintuplex mundi acceptio; nempe pro mundo archetypo, intellectuali, elementari,

navigatoria et *ars militaris*. — 212. Ad *chronologiam*, quæ est scientia temporum, reducuntur *historia* et *genealogia*. — 213. Ad *gnomoniam*, quæ est scientia umbrarum, reducitur diversitas horologiorum solarium; horologia autem rotaria, arenaria, clepsydrica, seu aquaria pertinent ad *mechanicam*, seu *machinariam*. — 214. *Architectura*, quæ est scientia fabricarum seu ædificationum, dividitur in *civilem*, quæ subdividitur in *privatam*, et *publicam*; in *nauticam*, quæ subdividitur in tot partes, quot sunt navium varietates, et in *militarem*, quæ subdividitur in *defensivam*, uti sunt fortificationes, et in *offensivam*, uti sunt arietes, cuniculi et similia. — 215. *Navigatoria* continet duas partes, quæ assignantur. — 216. *Ars militaris* tradit modum ducenti et reducendi exercitum, et irruendi in hostes et ab ipsis se defendendi. — 217. Subnectantur add. ex aliena manu, ad n. 226.

mundo magno et mundo parvo. *Mundus archetypus* est divina mens, in qua sunt omnes formæ et exemplaria rerum facientiarum; unde Boethius, l. III *De consolatione*, metr. 9.

Tu cuncta Supremo
Ducis ab exemplo pulchrum pulcherrimus ipse,
Mundum mente gerens, sinitique ab imagine formans.

Mundus intellectualis dicuntur ipsæ cœlestes intelligentiæ sine omni materia et corpore; sunt enim substantiæ spirituales statu incorruptibiles, duratione æternæ, intelligendi virtute sagacissimæ, rerum omnium creaturarum verticem, et coronidem eximias suis præcellentiis et dotibus complectentes. *Mundus elementaris* est, qui componitur ex quatuor elementis et corpore cœlesti, quod etiam elementum vocat Aristoteles, lib. III, *De cælo*, cap. 1, text. 1; *Meteor.*, I, cap. 3, et initio lib. *De col. Mundus magnus*, qui proprie universum vocatur, est tota creaturarum collectio. *Mundus parvus* est homo, qui ab Aristotele, VIII *Physicor.*, c. 2, dicitur a quodam verbo Græco *Mundus compendiat*, quem Græci vocant *Μεγίστος*, id est est minor mundum, eo quod sit omnium rerum epilocus et compendium, et omnium in unum confluentium naturarum possessionem, et totius universitatis summam in se contineat. Habet enim homo, dicit S. Gregorius, hom. 29, in *Evangel.* aliquid omnium creaturæ, ibi: «*Omnis autem creaturæ aliquid habet homo; habet namque commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum angelis.*»

(4. *Mundus captus* pro universa rerum omnium complexione et distributione, de quo præsertim hic est sermo, variis illustratur titulis. Dicitur enim *machina* propter mirandam ejus structuram et artificium. Dicitur *orbis* propter figuræ rotunditatem. Dicitur *universum*, vel ex eo quod universas, seu omnes creatas res complectatur et involvat; vel ex eo quod mundus ab uno Deo formatus *universum* dicitur, quasi versum unum, seu ad unum Deum ordinatum. Dicitur a Latinis *Mundus* et a Græcis *κόσμος* propter ejus munditiam, elegantiam et pulchritudinem.

(5. *Mundus ex Aristotele*, lib. *De mundo*,

cap. 2, ex Posidonio, in *Meteoris* definitur. « Compages e cælo terraque coagmentata, atque ex iis naturis quæ intra ea continentur; id est ex iis corporibus naturalibus quæ intra cælum et terram comprehenduntur.

(6. Mundus de facto est unicus; non repugnant tamen plures. Communis inter catholicos cum Scoto, lib. *De primo princip.*, cap. 3, n. 11, et *De rerum princip.*, quæst. 10, n. 23, et colligitur i pars ex sacra Scriptura, quæ, quoties de mundo loquitur, unius tantum meminit; sic *Joan.* 1, 10: *Mundus per ipsum factus est*, et sæpiissime alibi, ut patet ex testibus adductis supra num. 2, et *Genes.* 1, 1: *In principio creavit Deus non cælos et terras, sed cælum et terram*; unde S. Augustinus, lib. *Retractationum*, cap. 10, retractat se, quod dixerit alicubi duos esse mundos.

(7. Hinc nullimode audiendi sunt Manichæi, qui plures invexerunt mundos, quamvis finitos; nec sequaces Democriti, qui cum ipso innumerabiles mundos esse asseruerunt; nec qui infinitos mundos excogitarunt, ut Metrodorus, Anaximander, Anaximenes, Archelaus, Aristarchus, Xenophanes, Leucippus, Epicurus et Anaxarchus, quem, ut refert Plutarchus, lib. *De tranquillitat. animi*) cum Alexander Macedo de mundorum infinitate disserentem audivisset, illacrymasse fertur; rogantibusque ob id amicis num aliquid lacrymandum ei accidisset? An non justum est nos flere debere, respondit, si cum infiniti mundi esse perhibeantur, nondum unius domini simus?

(8. Secunda autem pars, nempe quod non repugnent plures mundi, clare patet, quia nulla potest afferri implicantia, nec ex parte Dei, qui cum sit potentia infinita et inexhausta, tam potens est hodie ad alios creandos, quam fuit ante creationem istius ad istum creandum: neque ex parte creabilium; adeoque plures mundi non repugnant, sed sunt possibili. Unde sententia negans hanc plurium mundorum possibilitatem, tanquam falsa et erronea merito fuit reprobata et damnata ab universitate Parisiensi sub Stephano ejusdem civitatis episcopo, uti videre est apud Magistrum sententiarum in fine quarti.

(9. Mundus non fuit creatus ab æterno, ut senserat Aristoteles VII et VIII *Physicor.*, sed ab initio temporum. Est de fide. *Genesi* enim i expresse habetur: *In principio creavit Deus cælum et terram*; id est ab initio temporum, ut exponit S. August., quæst. 112, et alii communiter. *Proverb.* VIII, 22: *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio.* *Joan.* XVII, 5, ubi Christus alloquens Patrem dicit: *Nunc clarifica me tu, Pater, apud te metipsum claritate quam habui, priusquam mundus esset*; et cap. *Firmiter credimus* 1, De summa Trinitate et fide catholica, ibi: « Ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam spiritualem et corporalem, » etc.

(10. Mundus probabilis creatus est verno

tempore in æquinoctio, luna plena et die Dominico. Sic declaratum est omnium consensu in concilio Palæstino de mandato Victoris Papæ congregato a Theophilo episcopo Cæsariensi, in quo fuit conclusum: « Nunc ergo investigavimus, quomodo in principio factus fuerit mundus, id est die Dominico, verno tempore, in æquinoctio, quod est octavo Kalendarum Aprilium, luna plena: per ipsum tantummodo tempus et elementa resurgunt. » Sic apud Paravicinum in *Polyanthea sacror. canonum*, verbo *Creatio mundi*. Et Magister *Historiæ scholasticæ* in historia libri *Genescos*, affirmat « dogma esse Ecclesiæ, mundum esse creatum in Martio. » Et Ecclesiæ ipsa hymno ad matutinum Dominicæ canit.

*Primo die, quo Trinitas
Beata mundum condidit
Vel quo resurgens Conditor
Nos morte victa liberat.*

Et antiquitus ante ejus reformationem sic canebat:

*Primo dierum omnium,
Quo mundus exstat conditus,
Vel quo resurgens Conditor
Nos morte victa liberat.*

Et sic tenent PP. Eusebius, Athanasius, Cyrillus Hierosolymit., Nazianzenus, Damascenus, Ambrosius, Augustinus, Theodoretus, alique plures sancti, et classici doctores, quos 20 numero citat Tornielius, 25 Ascanius Martinengus; et longe plures Molina, Genebrardus, Clarius, Delrius, a Lapide, et Salius apud Tirinum, tom. I, cap. 9, *Chronic. sacr.*, ubi solide probant hanc sententiam, quam tuentur plures alii moderniores, ut Beyerlinck, *loc. cit.*; Frassen., *De mundo*, quæst. 3, conclus. 2; Boyvin., tom. I *Theolog.*, quæst. 1, in fine de creatione mundi; et tom. II *Philos.*, disp. 1, cap. 3, quæst. 7; Dupasquier, tom IV *Philosoph.*, disp. 1, *De mundo*, quæst. 4, conclusion. 1; Goudin., tom. III *Philos.*, quæst. 1, *De mundo*, artic. 2, quæsit. 2, et plurimi alii, cujus sententiæ fuerunt etiam veteres poetæ; unde Virgilius, lib. II *Georgic.*, hæc habet:

*Nec alios prima nascentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim: ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, et hybernis parebant flatibus Euri.*

(11. S. Hieronymus tamen, Lyranus. Totatus, Scaligerus, Petavius, Usserius, Tornielius, Strauchius, Fortunatus a Brixia, et alii volunt quod probabilis mundus creatus fuerit in æquinoctio autumnali, quia, dicunt ipsi, mundus creatus est eo tempore quo fructus maturi erant, ut sic mensa apponeretur homini et animalibus, ut patet ex cap. II, 9 *Genesis*, ibi: *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave*; et ex cap. III, 6, ibi: *vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile, et tulit de fructu illius, et comedit, deditque viro suo, qui comedit. Fructus autem maturescunt*

tempore autumnii, et non tempore veris, adeoque etc. Tum quia annus antiquus Hebræorum ante eorum exitum ab Ægypto incipiebat ab æquinoctio autumnali, adeo ut nova sanctione opus fuerit, ut annus Ecclesiasticus ab æquinoctio verno Hebræi aspicerentur, ut patet *Exodi* cap. XII, 2, ibi: *Mensis iste* (quo nimirum Hebræi egressi fuerant de Ægypto) *sit vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni*. Tum etiam, quia ramum virentis olivæ attulit columba in arcam undecimo mense, *Genes.* VIII, 5 et sequentibus; cum autem mense Januario, qui undecimus esset, si a vere annus inchoaretur, non vireat, signum est, mundum non fuisse creatum in æquinoctio verno, sed autumnali.

(12. At istæ rationes adductæ ab asserentibus mundum probabilis creatum fuisse in æquinoctio autumnali, vel nihil contra nos probant, vel potius nostræ favent sententiæ asserenti mundum probabilis creatum fuisse in æquinoctio verno. Et revera prima eorum ratio nihil contra nos, sed potius nostræ favet sententiæ, quia in illa sic bene temperata regione, in qua creatus est homo, primaque animantia terrestria, plures fructus in vere, et salubres herbæ abundant; imo bene temperatis regionibus Orientis, et præsertim ubi paradisi terrestres fuit constitutus, plurimæ arbores toto anno fructibus graves sunt, aliis incipientibus, aliis maturescentibus, aliis omnino maturis, uti etiam videre est in plurius Europæ provinciis; et ex iis quæ fructibus aliquando spoliatur in Oriente, plures sunt, quæ in verno, quam quæ in autumnali æquinoctio maturos fructus habent, ut experientia demonstrat, nam ante finem æstatis fere omnes fructibus spoliata, et nudæ sunt. Secunda autem eorum ratio non subsistit, quia ut recte ostendit eruditissimus Tirinus tom. I in *Chronico sacro*, cap. 5, apud Hebræos annus antiquus inchoabatur ab æquinoctio verno; et secundum hunc calculum processerunt omnes anni a mundo condito usque ad ingressum ipsorum Hebræorum in Ægyptum; in Ægypto vero sese accommodarunt calculo Ægyptiorum, qui annum suum inchoabant a mense *Toth*, qui fere respondet nostro Septembri, ut patet ex traditis sub verb. *Kalendarium*, n. 35. At statim ac ex Ægypto egressi sunt, jussit Deus ipsis Hebræis, ut annum, sicut antea, rursus a Vere inchoarent, ut patet *Exodi* XII, 2, per ipsamet verba adducta ab adversariis *supra*, n. 11. Vide ipsum Tirinum, *l. cit.*, ubi multa adducit ad rem etiam de initio anni civilis et anni sabbatici ac jubilei. Nec etiam urget tertia adversariorum ratio, quia oliva hieme quoque media, adeoque toto anno viret. Tum quia teneriores illius ramusculi quales columba decerpisse videtur, in calidioribus illis regionibus exeunte potius hieme, quam æstate succrescunt.

(13. Probatur autem nostra conclusio ex

(112) Vide præter Norisium in Vindiciis Augustinianis, et Natalem Alexandrum dissert. 1, in pri-

sacra Scriptura. *Genesis* enim cap. I, 11, habetur: *Germinet terra herbam virentem, et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum*, ergo eo tempore creata est terra, quo incipit germinare herba; nam si creata fuisset in autumno, ut volunt citati adversarii, aut in æstate, ut cum aliis voluit Gerardus Mercator, *De methodo demonstrationis temporum*, cap. 1, apparuisset cum herbis, plantis, etc. Unde S. Theodoretus in quæstione 72 *supra Exodum*, cum hanc proposuisset dubitationem: cur prima die mensis Deus jussit erigi tabernaculum? eam solvit his verbis: « Propterea quod eodem fere tempore Deus creaturas condidit: cujus rei fidem facit arborum germinatio; *Germinet*, inquit, *terra herbam virentem* etc., incipiente enim vere, prata florere solent, segetes semina concipiunt, arbores fructum emittunt. » Et S. Ambrosius cap. 4, lib. I *Hexameron* sic expresse dicit: « In hoc principio, quo Pascha jussu Dei celebrant Judæi, cælum et terram fecit Deus, quod inde mundi capi oportebat exordium, ubi erat opportuna omnibus verna temperies; unde et annus mundi imaginem nascentis expressit, ut post hiernas glacies, atque hiemales caligines, serenior solito verni temporis splendor eluceat. Dedit ergo formam fluxis annorum curriculis mundi primus exortus, ut ea lege annorum vices surgerent, atque initio cujusque anni produceret terra nova seminum germina, quo primum Dominus Deus dixerat, *Germinet terra herbam*, » etc.

(14. Tum quia valde verisimile, et credibile est, eodem tempore fuisse formatum primum Adamum, quo postea Christus secundus Adamus; et eodemmet tempore fuisse mundum primo creatum, quo fuit postea recreatus, et redemptus per Christum: atqui constat, Christum incarnatum, et mortuum esse, et resurrexisse in æquinoctio verno; ergo in hoc verno æquinoctio fuit conditus mundus. Tum etiam, quia verno tempus comparatur juventuti, et autumnus senectuti, adeoque illud aptius est ad nascentis mundi ætatem, cum in illo generante terra, virentibus herbis, florescentibus arboribus, et quasi revirescentibus animantibus, mundus quodammodo renascens, eodem se tempore primum a Deo esse conditum non obscure declaret: et e contra autumnus magis corruptioni, quam generationi rerum conveniat, cum in ipso arborum folia decidant, virore, vigoreque suo privata omnia paulatim flaccessant, et ad interitum ferantur.

(15. Mundus non fuit creatus in instanti, sed revera sex dierum naturalium spatio. Sic sanct. Joann. Chrysostom., homil. 3 in *Genes.*; S. Ambrosius lib. I *Hexameron.*, cap. 7; S. Basilius, homil. 2 in *Genes.*; S. Gregor. Nazianzenus, orat. 48, et S. Gregor. Magus, lib. XXXI *Moral.*, cap. 10, quibus subscribunt omnes fere alii sancti Patres, ac scholastici, excepto S. Augustino (112),